

หนังสืออ่านเพิ่มเติมชุดสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓-๕

จังหวัดสุรินทร์

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ ๒๕๓๕

อภินันทนาการ

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๕ นครราชสีมา

จาก

องค์การการค้าของครูสภา

หนังสืออ่านเพิ่มเติมชุดสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

เรื่อง

จังหวัดสุรินทร์

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓-๔

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง ๕,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๒๖

ปกกระดาษราคาเล่มละ ๘.๗๕ บาท

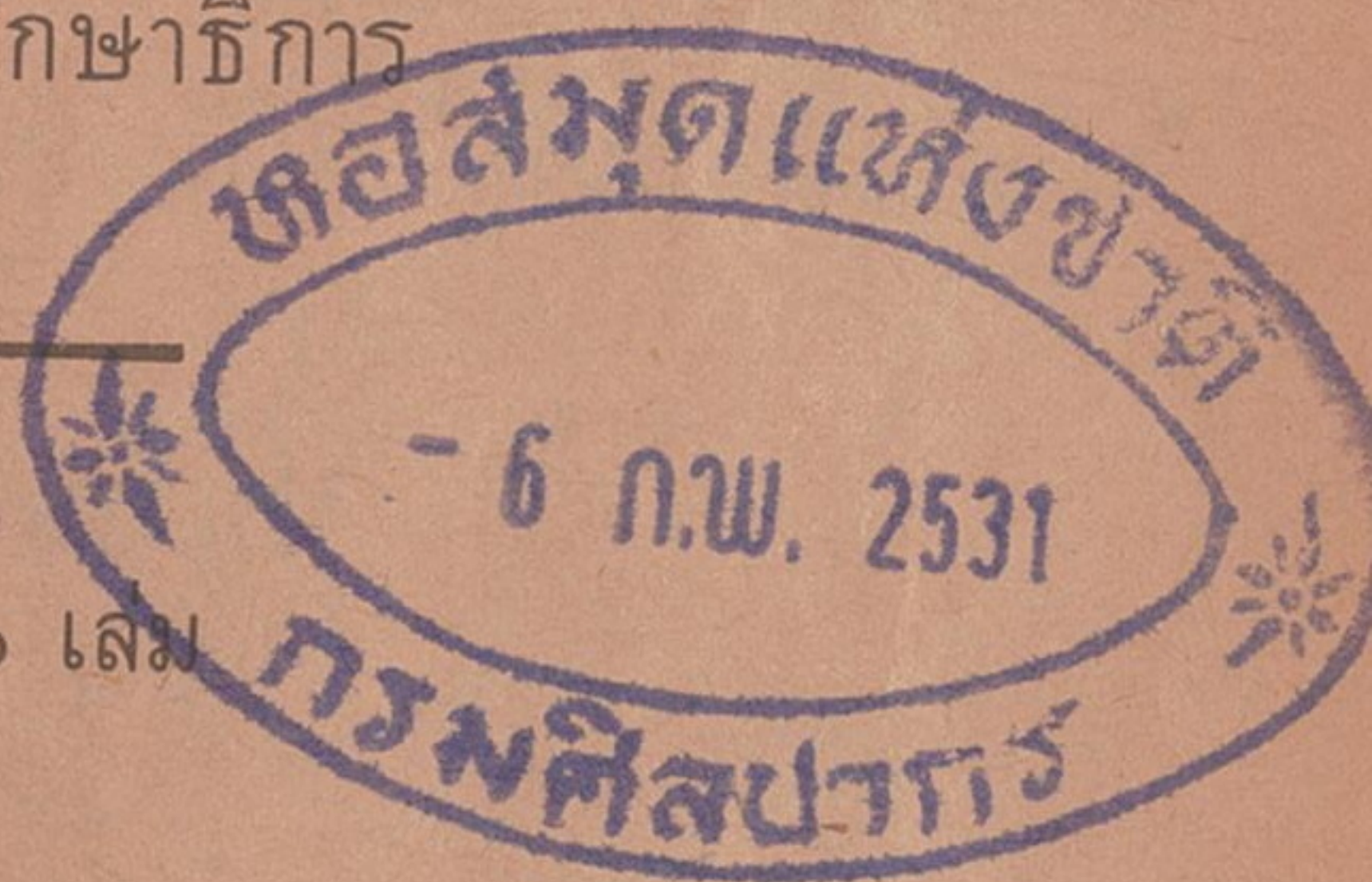
(ห้ามขายเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้)

จัดพิมพ์โดยองค์การการค้าของครูสภา

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ครูสภาลาดพร้าว

๕๒ ถนนลาดพร้าว บางกะปิ กรุงเทพมหานคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการและสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ ได้ร่วมกันจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง จังหวัดสุรินทร์ สำหรับชั้น ประถมศึกษาปีที่ ๓-๔ ขึ้น กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้ว อนุญาต ให้ใช้หนังสือนี้ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๒๕

(นายอบ ทองไข่มุกด์)

ผู้ตรวจราชการกระทรวง รักษาการแทน
รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

เลขทอง 201

เลขหมู่ ๒
๖546น

เลขทะเบียน ๙๖.31๒.2659

คำนำ

หนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง “จังหวัดสุรินทร์” เล่มนี้ สำนักงาน
การประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ จัดทำขึ้นตามโครงการของกรมวิชาการ
ที่สนับสนุนให้ท้องถิ่นจัดทำสื่อการเรียน เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน
ในท้องถิ่นของตนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ กระทรวง-
ศึกษาธิการได้มอบหมาย นางสถาพร สุวณฺณสุต เป็นผู้ตรวจ

หนังสืออ่านเพิ่มเติมเล่มนี้ให้ความรู้เกี่ยวกับที่ตั้ง อาณาเขต การ
ประกอบอาชีพ โบราณสถาน วัฒนธรรมและประเพณีที่หาดูได้ยาก เช่น
งานช้าง การทำบุญบั้งไฟ การแสดงเรือบั้ง และวันโคนตา ของ
จังหวัดสุรินทร์ กรมวิชาการคาดว่าจะเป็นประโยชน์แก่การเรียนการสอน
สำหรับกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓-๔ ได้
เป็นอย่างดี อีกทั้งเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง
นับเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

กรมวิชาการขอขอบคุณผู้ร่วมจัดทำไว้ ณ ที่นี้

(นายเอกวิทย์ ณ ถลาง)

อธิบดีกรมวิชาการ

๑๖ กรกฎาคม ๒๕๒๕

สารบัญ

หน้า

ที่โรงเรียน

๑

วันโคนตา

๑๒

เที่ยวงานช้าง

๑๕

ที่โรงเรียน

เย็นวันหนึ่ง กำไลเห็นพ่อนั่งสูบบุหรี่อย่างสบายใจอยู่ที่ระเบียงหน้าบ้านกำไลเข้าไปนั่งใกล้ ๆ พลังจับมือของพ่อมาแนบแก้มตัวเองอย่างประจบ แล้วถามว่า

“พ่อคะ พ่อเคยไปอำเภอรัตนบุรีไหมคะ”

“เคยสิลูก” พ่อตอบพร้อมกับมองกำไลอย่างสงสัย

“พ่อเคยไปหลายครั้งแล้ว กำไลมีอะไรหรือลูก”

กำไลคลึงแก้มตนเองกับฝ่ามือของพ่อไปมา ก่อนที่จะพูดว่า

“คุณครูให้กำไลไปหาความรู้เรื่องอำเภอรัตนบุรี มาเล่าให้เพื่อน ๆ ฟัง พ่อเล่าเรื่องอำเภอรัตนบุรีให้กำไลฟังได้ไหมคะ”

“อ้อ แค่นี้ก็ต้องประจบพ่อด้วย” พ่อหัวเราะพร้อมกับลูบผมกำไลเบา ๆ

“ไหน บอกพ่อสิว่า กำไลอยากรู้เรื่องอะไรบ้าง”

“กำไลอยากทราบหลายเรื่องค่ะ เช่น อำเภอรัตนบุรีตั้งอยู่ที่ไหน เราจะเดินทางไปถึงได้อย่างไร มีสถานที่สำคัญ และขนบธรรมเนียมประเพณี อะไรบ้าง” กำไลบอกพ่อพร้อมกับยัดตัวนั่งตรง ตั้งใจฟังอย่างเต็มที่

พ่อเงยหน้าคิด และพูดว่า “เอ จะเริ่มตรงไหนดีนะ เอาอย่างนี้ก็แล้วกันตอนนี้เราอยู่ที่ตัวเมืองสุรินทร์นะ สมมติว่าเราจะไปอำเภอรัตนบุรี เราก็ต้องมุ่งหน้าไปทางเหนือจนถึงอำเภอท่าตูม”

“อ้อ ! อำเภอท่าตูม ก็บ้านคุณย่าสิคะพ่อ”

“ใช่แล้วลูก แต่พอไปถึงอำเภอท่าตูมแล้ว เราก็เลี้ยวขวาไปทางทิศตะวันออกเฉียงประมาณ ๑๘ กิโลเมตร ก็จะถึงอำเภอรัตนบุรี”

“หมายความว่า อำเภอรัตนบุรีอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงของอำเภอท่าตูมใช่ไหมคะ” กำไลสรุป

“ถูกแล้ว ส่วนทางทิศเหนือของอำเภอรัตนบุรี ติดต่อกับเขตอำเภอสวรรณภูมิ และกิ่งอำเภอโพนทราย ของจังหวัดร้อยเอ็ด มีแม่น้ำมูลกั้นเขตแดน ทิศตะวันออกเฉียงติดต่อกับอำเภอราษีไศล และอำเภออุทุมพรพิสัย ของจังหวัดศรีสะเกษ มีลำห้วยทับทันกั้นเขตสำหรับทางทิศใต้ก็ติดต่อกับอำเภอสำโรงทาบ และอำเภอสนม กำไลรู้แล้วใช่ไหมว่า อำเภอสำโรงทาบและอำเภอสนม อยู่ในจังหวัดอะไร” ตอนท้าย พ่อหันมาถามกำไล ซึ่งกำไลก็รีบตอบทันทีว่า

“รู้แล้วค่ะ เป็นอำเภอในจังหวัดสุรินทร์นี่เอง”

“เก่งลูก” พ่อชม “อำเภอรัตนบุรี เดิมเป็นเมืองเก่าเรียกว่าเมืองแก้วชาวบ้านส่วนมาก พูดภาษาไทยอีสาน ประเพณีเก่าแก่ของชาวบ้านในอำเภอนี้ คือ ประเพณีทำบุญบั้งไฟ” “บุญบั้งไฟ อะไรคะพ่อ” กำไลสงสัย

พ่อจึงชี้แจงเพิ่มเติมว่า “บุญบั้งไฟเป็นประเพณีการทำบุญในเดือน ๖ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าถ้าได้ทำบุญบั้งไฟแล้ว ฝนจะตกต้องตามฤดูกาล ข้าวปลา อาหาร จะอุดมสมบูรณ์ จึงได้ถือเป็นประเพณีสืบทอดกันมา”

“อ้อ! บั้งไฟ อย่างที่เขาเอามาแสดงในงานช้างใช่ไหมคะพ่อ”

“ใช่แล้วลูก” พ่อว่า “แค่นี้ก็พอแล้วนะลูก พ่อชักจะหิวข้าวแล้วสิ กำไลยังไม่หิวหรือ”

“กำไลก็หิวเหมือนกันค่ะพ่อ”

วันรุ่งขึ้น กำไลมาโรงเรียนด้วยความสดชื่น วันนั้นหลังจากกำไลเล่าเรื่องอำเภอรัตนบุรีให้เพื่อนร่วมชั้นฟังแล้ว ครูสุดา ก็ประกาศหาคนรับอาสาเล่าเรื่องอำเภออื่น ๆ มีนักเรียนหลายคนรับอาสา ครูสุดาจึงให้จับฉลากออกมาเล่าวันละสองคนบ้างสามคนบ้าง สมนึกได้เล่าเรื่องอำเภอปราสาท เจียมใจเล่าเรื่องอำเภอชุมพลบุรี คำพงษ์เล่าเรื่องอำเภอศีขรภูมิ แทนซึ่งเป็นหัวหน้าชั้นเล่าเรื่องอำเภอสังขะ และอีกหลายคนก็เล่าถึงอำเภออื่น ๆ จนครบทุกอำเภอ

เข้าวันหนึ่ง กำไลเห็นเพื่อน ๆ ยืนมุงกันอยู่ที่หน้าแผ่นป้าย ซึ่งติดอยู่กับฝาผนังด้านหนึ่งของห้องเรียน นักเรียนบางคนกำลังชี้ที่รูปภาพ

ปราสาทศีขรภูมิ อำเภอศีขรภูมิ

ปราสาทยายเหงา อำเภอสังขะ

ที่ติดอยู่กับแผ่นป้ายนั้นพร้อมกับพูดอะไรบางอย่าง กำไลรีบเดินเข้าไปดูบ้าง จึงได้เห็นว่า รูปภาพที่ติดอยู่กับแผ่นป้ายมีภาพปราสาทศิขรภูมิ ปราสาท บ้านระแงง ปราสาทยายเหงา ปราสาทบ้านพลวง ภาพช้าง ภาพการแสดง เชิงบ้องไฟ ภาพการแสดงเรือมอันเร และภาพทุ่งกุลาร้องไห้

“ดูกันทั่วแล้วหรือยัง” เสียงพูดดังขึ้นข้างหลัง เด็ก ๆ พากัน หันไปพบครูสุดา ซึ่งไม่ทราบว่าย้ายมายืนตั้งแต่เมื่อไหร่

“รูปภาพเหล่านี้ เป็นภาพเกี่ยวกับอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดสุรินทร์ ที่พวกเราพูดถึงกันเมื่อสัปดาห์ที่แล้ว” ครูสุดาบอก “ไหนลองช่วยกัน บอกหน่อยซิว่าภาพอะไรเกี่ยวข้องกับอำเภอไหนบ้าง” ครูสุดาถามนักเรียน โดยไม่เจาะจงว่าถามใคร

แทนซึ่งเป็นคนเล่าเรื่องอำเภอสังขะ ซึ่งรูปถ่ายปราสาทยายเหงา พลังบอกว่า

“ภาพนี้ต้องเกี่ยวข้องกับอำเภอสังขะแน่ ๆ เพราะปราสาทยายเหงา อยู่ที่อำเภอสังขะ”

“ถูกต้อง” ครูสุดาพูด “ปราสาทยายเหงาเป็นโบราณสถานเก่าแก่ อยู่ที่บ้านโพนทราย ตำบลสังขะ อำเภอสังขะ ก่อด้วยอิฐ ทำเป็นรูปปราสาทสี่เหลี่ยมย่อมไม้สิบสอง มี ๒ องค์คู่กัน หน้าบันจำหลักลายลงในเนื้ออิฐ เป็นรูปเหราคาบนาคราช ๕ เศียร สวยงามมาก แต่ชำรุดเสียหายเป็นส่วนใหญ่แล้ว”

“ถ้าอย่างนั้น” คำพงษ์พูดขึ้นบ้าง “ปราสาทบ้านระแงงก็เป็นโบราณสถานตั้งอยู่ที่อำเภอศีขรภูมิ ใช่ไหม ครับ”

ครูสุดายิ้ม แล้วบอกว่า “คำพงษ์พูดถูกแล้ว ปราสาทบ้านระแงง ตั้งอยู่ที่บ้านปราสาท ตำบลระแงง อำเภอศีขรภูมิทำเป็นปราสาทก่อด้วยอิฐ ขัด มีจำนวน ๕ องค์ อยู่บนฐานพื้นดินฐานนั้นก่อด้วยศิลาแลง เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีบันไดทางตะวันออกและตะวันตก องค์ประธานมีขนาดใหญ่ ตั้งอยู่กลาง องค์บริวารมีขนาดเล็กกว่าประจำอยู่ ๔ มุม ประดับด้วยลายจำหลักทุกองค์ สวยงามมาก แต่ชำรุดเสียหายเป็นส่วนใหญ่แล้ว เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง

ปราสาทบ้านระแงง อำเภอศรีนครินทร์

“คุณครูคะ อำเภอรัตนบุรี เขามีประเพณีการทำบุญบั้งไฟ การแข่งบั้งไฟ ก็คงเป็นสัญลักษณ์ของอำเภอรัตนบุรี ใช่ไหมคะ” กำไลถาม

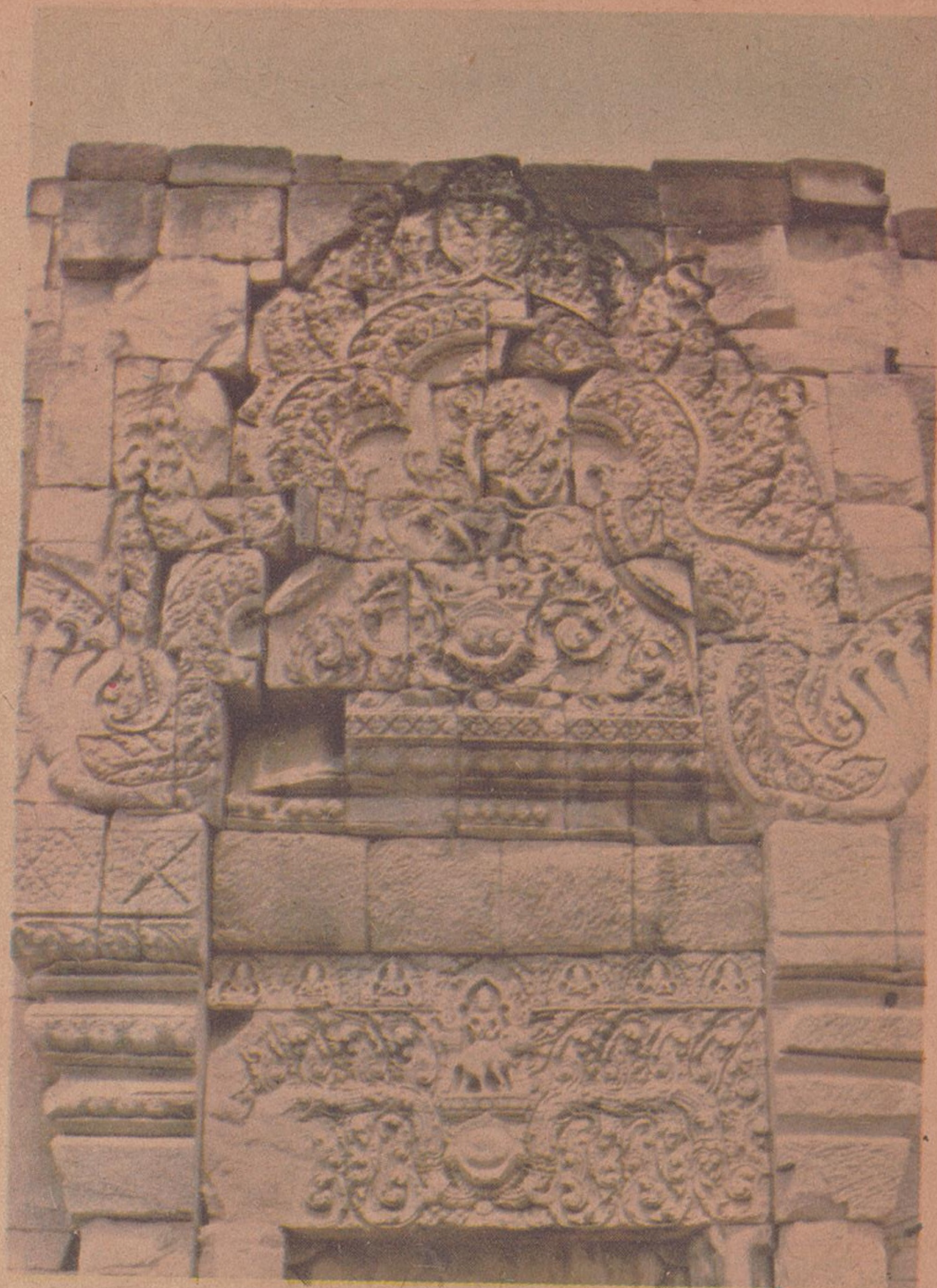
ครูสุดาบอกนักเรียนว่า ที่กำไลบอกนั้น ถูกต้องแล้ว กำไล กับเพื่อน ๆ จึงได้รู้ว่า ปราสาทบ้านพลวง เป็นสัญลักษณ์ของอำเภอปราสาท ช้างเป็นสัญลักษณ์ของอำเภอท่าตูม เรือมอญเป็นสัญลักษณ์ของอำเภอ เมืองสุรินทร์ และทุ่งกุลาร้องไห้เป็นสัญลักษณ์ของอำเภอชุมพลบุรี

ครูสุดาบอกนักเรียนต่อไปอีกว่า ปราสาทบ้านพลวงนั้น เป็น ปราสาทหินขนาดเล็ก ตั้งอยู่ที่บ้านพลวง ตำบลกั้งแอน อำเภอปราสาท ก่อด้วยศิลาแลงยกพื้นสูงเมตรเศษ เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า องค์ปราสาท ก่อด้วยศิลาแลง และหินทราย เป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อมุม เดิมทรุดพัง และ

มีดินทับถมอยู่เต็ม ต่อมานายแวนซ์ เรย์ ซิลเครส นักศึกษาปริญญาเอก
แห่งมหาวิทยาลัยคอร์แนล ได้รับทุนจากโซเดย์ รีเสิร์ชฟาวเดชัน มาทำ
วิทยานิพนธ์ และวิจัย โดยได้รับอนุญาตจากกรมศิลปากรให้ทำการรื้อ
ทั้งหมด แล้วบูรณะใหม่

ปราสาทบ้านพลวง อำเภอปราสาท

ปราสาทบ้านพลวง อำเภอปราสาท

“ปราสาทแห่งนี้มีลายสลักหิน สวยงามมาก ฝีมือประณีต ลวดลายต่าง ๆ ยังเหลืออยู่ค่อนข้างจะสมบูรณ์ ทางคมนาคมไปมาสะดวก ควรแก่การไปชมอย่างยิ่ง” ครูสุดาสรุปให้นักเรียนฟัง

“จังหวัดสุรินทร์มีตั้ง ๑๑ อำเภอ กับ ๒ กิ่งอำเภอ ทำไมบางอำเภอจึงไม่มีอะไรเป็นสัญลักษณ์ล่ะครับคุณครู” สมนึกถาม

“มีบางอำเภอเป็นอำเภอตั้งใหม่ เช่น อำเภอจอมพระ อำเภอสนม อำเภอสำโรงทาบ อำเภอกาบเชิง กิ่งอำเภอลำดวน และกิ่งอำเภอบัวเชด อำเภอเหล่านี้ยังไม่มีสถานที่ หรือประเพณีอะไรเด่นพอที่จะถือเป็น สัญลักษณ์ได้” ครูสุดาอธิบายแล้วบอกให้นักเรียนแกะภาพทั้งหมดออกจากแผ่นป้าย

“เพื่อให้พวกเรามองเห็นรูปร่างของจังหวัดสุรินทร์ ตลอดจนรู้จักที่ตั้งและเขตติดต่อของอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดสุรินทร์ ครูจะให้พวกเราช่วยกันทำแผนที่จังหวัดสุรินทร์” ครูสุดาบอกนักเรียน

“ทำแผนที่ ทำอย่างไรคะคุณครู” ก้าไลถาม

“เราจะทำแบบง่าย ๆ ” ครูสุดาบอก พลาหงิบเชือกในลอน สีแดงขนาดใหญ่เท่าดินสอดำออกมาจากถุงกระดาษ “เราใช้เชือกเส้นนี้ทำเป็นเส้นกั้นเขตแดนของจังหวัดสุรินทร์ แล้วใช้เชือกสีน้ำเงิน เป็นส่วนแบ่งเขตอำเภอแต่ละอำเภอ” ครูสุดาพูดพร้อมกับชูเชือกเส้นสีน้ำเงิน ซึ่งเล็กเท่าสีแดงเล็กน้อยให้นักเรียนดู

หลังจากนั้น ครูสุดาก็แบ่งนักเรียนออกเป็น ๓ กลุ่ม กลุ่มหนึ่งมีแทนเป็นหัวหน้าให้ช่วยกันเขียนชื่ออำเภอลงบนกระดาษ ซึ่งครูสุดาตัดเป็นแผ่น ๆ จนครบ ๑๓ แผ่น กลุ่มที่สองให้ช่วยกันตัดแต่งภาพสัญลักษณ์ของอำเภอต่าง ๆ ให้สวยงามกลุ่มนี้มีสมนึกเป็นหัวหน้า ส่วนก้าไลอยู่ในกลุ่มที่สาม ซึ่งมีหน้าที่ช่วยครูสุดาทำแผนที่

ครูสุดาเริ่มต้นเอาเชือกในลอนวางทาบด้านบนของแผ่นป้าย ซึ่งครูสุดาบอกว่าเป็นด้านเหนือของจังหวัดสุรินทร์ โดยมีเขตติดต่อกับพื้นที่ของจังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด ครูสุดาจับเส้นเชือกตัดให้

คดโค้งขึ้นลงในบางแห่ง กำไลกับเพื่อน ๆ ช่วยกันเอาเข็มหมุดปักให้เส้นเชือกติดกับแผ่นกระดาษชานอ้อย เมื่อทำด้านเหนือเสร็จแล้วครูสุดาก็วกมาทางด้านตะวันออก ซึ่งติดต่อกับเขตจังหวัดศรีสะเกษ ต่อมาก็ทำด้านทิศใต้ ซึ่งติดต่อกับเขตแดนของประเทศกัมพูชา แล้วก็วกมาทางด้านตะวันตก ซึ่งติดต่อกับจังหวัดบุรีรัมย์ จนปลายเชือกชนกัน

“นี่คือรูปร่างจังหวัดสุรินทร์” ครูสุดาบอก “ต่อไปเรามาช่วยกันแบ่งเขตอำเภอต่าง ๆ โดยใช้เชือกสีน้ำเงินเป็นเส้นแบ่งเขต” ว่าแล้วครูสุดา ก็ใช้เชือกสีน้ำเงินทำเป็นเส้นแบ่งพื้นที่ ของจังหวัดสุรินทร์ ออกเป็น ๑๓ ส่วน แต่ละส่วนมีรูปร่างแปลก ๆ เล็กบ้าง ใหญ่บ้าง แล้วจึงให้นักเรียนเอากระดาษที่เขียนชื่ออำเภอเสร็จแล้วติดลงตรงพื้นที่ที่เป็นบริเวณอำเภอแต่ละอำเภอจนครบ แล้วก็ติดภาพที่เป็นสัญลักษณ์ของอำเภอเหล่านั้นด้วย

วันนั้น กำไลกลับบ้านด้วยความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้รู้จักจังหวัดสุรินทร์ อันเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของตนเองมากขึ้น

วันโดนตา

“สวัสดีค่ะ พ่อ สวัสดีค่ะ แม่” กำไลวางกระเป๋าหนังสือ ยกมือไหว้ พ่อ แม่ ซึ่งกำลังนั่งคุยกันอยู่ที่ระเบียงหน้าบ้าน

“แม่คะ ลูกของอาสมชาย บอกกำไลว่า พรุ่งนี้แม่เขาจะพาไปเยี่ยมปู่ ย่า เหมือนกัน กำไลสงสัยว่าที่บ้าน ปู่ ย่า จะมืงานอะไรหรือเปล่า”

แม่มองหน้าพ่อเป็นเชิงให้ตอบคำถามของกำไล กำไลมองหน้าพ่อ พ่อลูบหัวกำไลเบา ๆ แล้วพูดว่า

“วันพรุ่งนี้ เป็นวันสำคัญวันหนึ่ง สำหรับประเพณีบ้านเรา เรียกว่า วันโดนตา”

“วันอะไรนะคะ พ่อ” กำไลสงสัย “วันโดนตา” พ่อบอกอีกครั้งหนึ่งแล้วอธิบายต่อ

“วันโดนตา หรือวันสารทไทย ตรงกับวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ในวันนี้เรามีความเชื่อกันว่า วิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จะกลับมาเยี่ยมเยียนลูกหลาน ดังนั้น ลูกหลานจึงจัดข้าวปลาอาหาร ทั้งของคาวของหวานไว้ต้อนรับวิญญาณดังกล่าวนี้ ภาษาท้องถิ่นเรา เรียกว่า พิธีเช่นโดนตา ของหวานของคาวที่จัดขึ้น มักจะจัดของที่บรรพบุรุษเคยชอบ เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งรวมทั้งเครื่องดื่มประเภทต่าง ๆ ด้วย เช่น เหล้า น้ำหวาน”

กำไลนั่งฟังพ่อเล่าด้วยความสนใจ พ่อเล่าต่อไปว่า

“นอกจากเราจะจัดพิธีดังกล่าวแล้ว ในวันสำคัญวันนี้ ยังเป็นวันรวมญาติอีกด้วย คือ ลูกหลาน ญาติพี่น้องที่แยกย้ายกันไปประกอบอาชีพ

พิธีเซ่นโคนตา

ต่างท้องที่ จะพาลูกหลานไปร่วมในพิธีนี้ด้วย จึงนับได้ว่าเป็นวันรวมญาติ
ในรอบปี นอกจากนี้ ยังเป็นโอกาสดีที่ลูกหลานจะได้รับพรจากผู้ใหญ่
ที่ยังมีชีวิตอยู่ ลูกหลานบางคนที่ผิดพ้องหมองใจกัน ก็จะได้โอกาส
ทำความเข้าใจกันอีกด้วย เราควรจะยึดถือประเพณีอันดีงามเช่นนี้ไว้สืบไป”
พ่อเน้นให้กำไลฟังในตอนท้าย

พ่อเล่ามาถึงตอนนี้ กำไลฉุกนึกขึ้นได้ว่า ด้วยเหตุนี้เอง ลูกของ
อาสมชายจึงบอกกำไลว่า แม่ของเขาจะพาไปเยี่ยมปู่ ย่า ในวันนั้นด้วย
กำไลจึงถามพ่อด้วยความดีใจว่า

“พ่อคะ ถ้าอย่างนั้น เราคงได้พบญาติพี่น้องพร้อมหน้ากัน ในวัน
พรุ่งนี้ใช่ไหมคะ กำไลดีใจจัง”

“ใช่แล้วลูก ลูกจะได้รู้จักและสนิทสนมกับพี่ ๆ น้อง ๆ ซึ่งเป็นลูกของลุง ลูกของอาอื่นอีก ต่อไปภายหน้าเราจะได้ช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยกัน” พ่ออธิบายต่อไปว่า

“นอกจากเราจะรวมญาติพี่น้องกันแล้ว เรายังเชิญเพื่อนบ้านใกล้เคียงมาร่วมในพิธีเช่นโดนตาด้วย ซึ่งแต่ละบ้านก็จะประกอบพิธีเช่นกัน เราก็จะมีโอกาสได้รับเชิญหมั้นเวียนไปทุก ๆ หลังคาเรือนจะได้ทำความสนิทสนมระหว่างเพื่อนบ้านด้วย” พ่อหยุดหายใจยาว

“ที่พ่อเล่ามานี้ เป็นเพียงย่อ ๆ เท่านั้น พ่อขอดื่มน้ำเย็น ๆ สักแก้วเถอะลูก” กำไลรีบยกแก้วน้ำให้พ่ออย่างเอาใจ

วันรุ่งขึ้น กำไลตื่นแต่เช้า แม่พากำไลไปขึ้นรถประจำทาง ส่วนพ่อจะตามไปที่หลังที่สถานีขนส่งมีรถประจำทางมากมายจอดเรียงรายอยู่ แม่พากำไลขึ้นรถคันที่จะไปอำเภอท่าตูม ก่อนที่รถเที่ยวแรกจะออกเล็กน้อย พ่อก็มาถึง เป็นอันว่า สามคน พ่อ แม่ ลูก ได้เดินทางไปพร้อมกัน

รถแล่นออกจากตัวเมือง มุ่งหน้าไปทางทิศเหนือตามถนนสายสุรินทร์ - ท่าตูม - ร้อยเอ็ด พอพ้นตัวเมือง กำไลก็เห็นทุ่งนาสองข้างทางซึ่งหนองไปด้วยน้ำต้นข้าวกำลังแตกกอ เขียวชะอุ่มเต็มท้องทุ่ง

กำไลนั่งชมข้าวในนาสองข้างทางรถยนต์ด้วยความเพลิดเพลินจนกระทั่งรถแล่นมาถึงสถานีขนส่งอำเภอจอมพระ กำไลเห็นคนขายขนมบ้างก็ขายน้ำหวาน ร้องขายของกันแซ่แซ่ กำไลอยากจะซื้อกินบ้างแต่แม่ท้วงว่าอาหารที่ขายตามทางอย่างนี้ไม่ค่อยสะอาด พ่อจึงรถแล่นออก

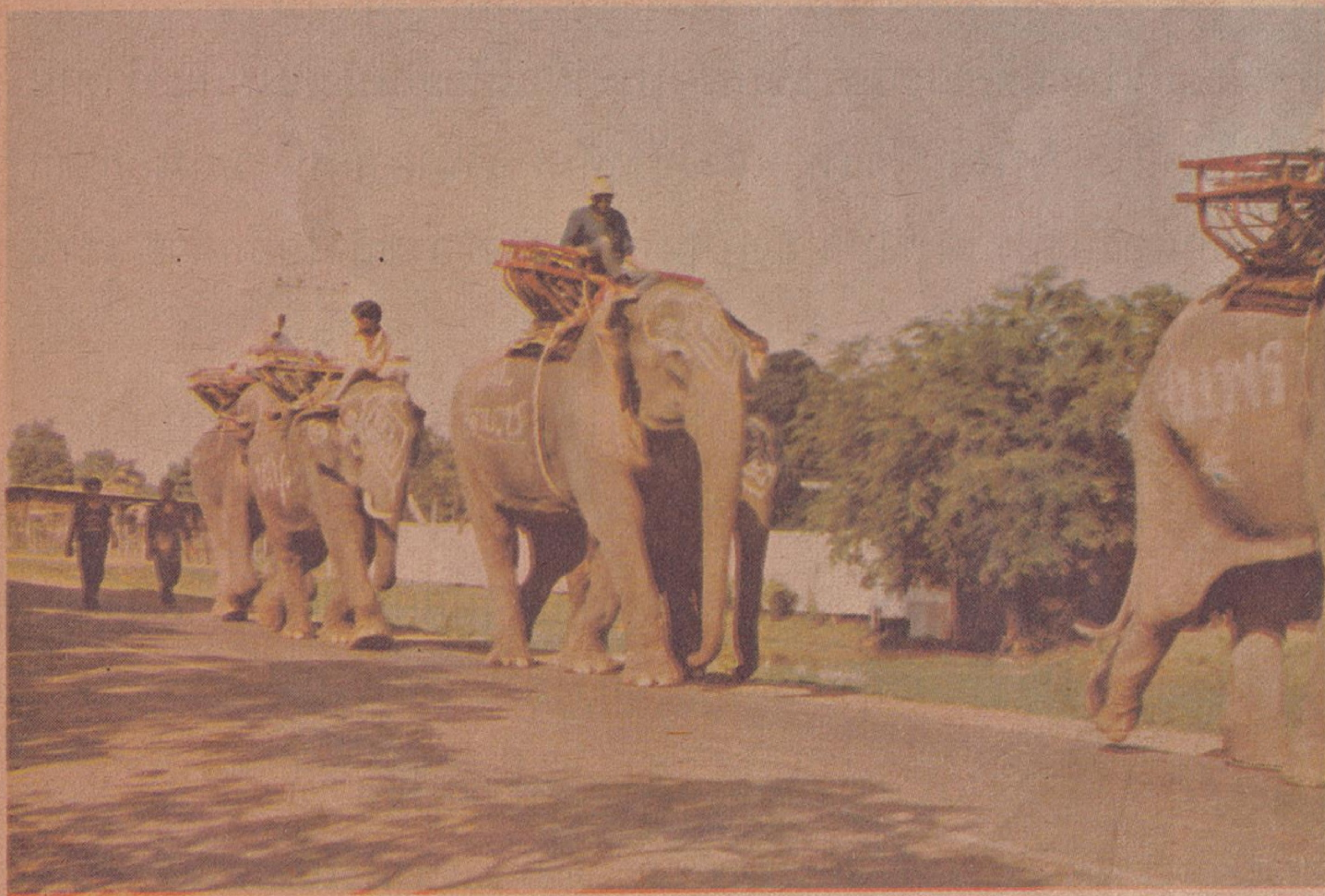
จากสถานีขนส่งที่จอแจนั้น กำไลก็เพลินกับทุ่งนาเขียวชะอุ่มสองข้างทางเรื่อยไป

เมื่อใกล้จะถึงอำเภอท่าตูม พ่อบอกกำไลว่า “ตอนนี้เรากำลังเข้าเขตอำเภอท่าตูมแล้วนะลูก อีกไม่นานลูกก็จะถึงบ้านปู่แล้ว ” ขณะนั้นแม่มองไปข้างหน้าเห็นช้างหลายเชือกกำลังเดินตามกันมุ่งหน้าไปทางอำเภอท่าตูม แม่จึงบอกกำไลว่า

“นั่นไง ช้าง ลูก เขาคงไปเยี่ยม ปู่ ย่า เหมือนเราแหละ”

กำไลมองตามที่แม่บอก กำไลตื่นเต้นมากที่เห็นช้างมียาวขาวนวลทั้งน่ารักและน่ารัก ในท่าเดินของมัน จึงถามแม่ด้วยความอยากรู้ว่า

“อำเภอท่าตูม คงจะมีช้างมากนะแม่นะ”

ช้างเมืองสุรินทร์

“จะ หมู่บ้านกระโพ และบ้านตากกลาง ในท้องที่อำเภอท่าตูม คนในหมู่บ้านนั้นมีอาชีพเลี้ยงช้าง” แม่พูดได้เท่านี้ รถยนต์โดยสารก็จอดหน้าบ้านปู่พอดี

บ้านปู่อยู่ริมแม่น้ำมูล ขณะนั้นน้ำกำลังมาก เกือบจะเต็มฝั่งพอดี แม่น้ำมูลไหลเชี่ยวน้ำกล้วทีเดียว

ปู่ ย่า ดีใจมากที่ได้เห็นลูกหลานมาพร้อมหน้ากัน กำไลกราบปู่ และย่าด้วยความเคารพ ย่าบอกให้กำไลไหว้ลุงที่มาจากบ้านกระโพ

กำไลจำได้ว่า แม่เคยบอกว่าชาวบ้านกระโพมีอาชีพเลี้ยงช้าง จึงรีบถามลุงทันที ลุงจึงเล่าให้กำไลฟังว่า

“ชาวบ้านกระโพ และบ้านตากกลาง ส่วนมากเขาพูดภาษาส่วย และชาวบ้านส่วนหนึ่งมีอาชีพเลี้ยงช้าง ช้างเป็นสัตว์บกที่ใหญ่ที่สุดเท่าที่มีเหลืออยู่ในโลกแต่คนสามารถจับช้างป่ามาฝึกให้อยู่ในบังคับ และทำตามคำสั่งได้ นี่ไง กำไลลุงได้แหวนหางช้างหุ้มทองมาฝากหนึ่งวง นอกจากจะใช้เป็นเครื่องประดับแล้ว ยังเป็นเครื่องรางของขลังได้อีกด้วย เรามีความเชื่อกันอย่างนั้น”

ขณะที่ลุงกำลังเล่าเรื่องช้างให้กำไลฟัง อาสมชายซึ่งอยู่บ้านสดอ ก็มาถึงพอดี อาสมชายมีผ้าชิ้นโฮลมาฝากย่าหนึ่งผืน

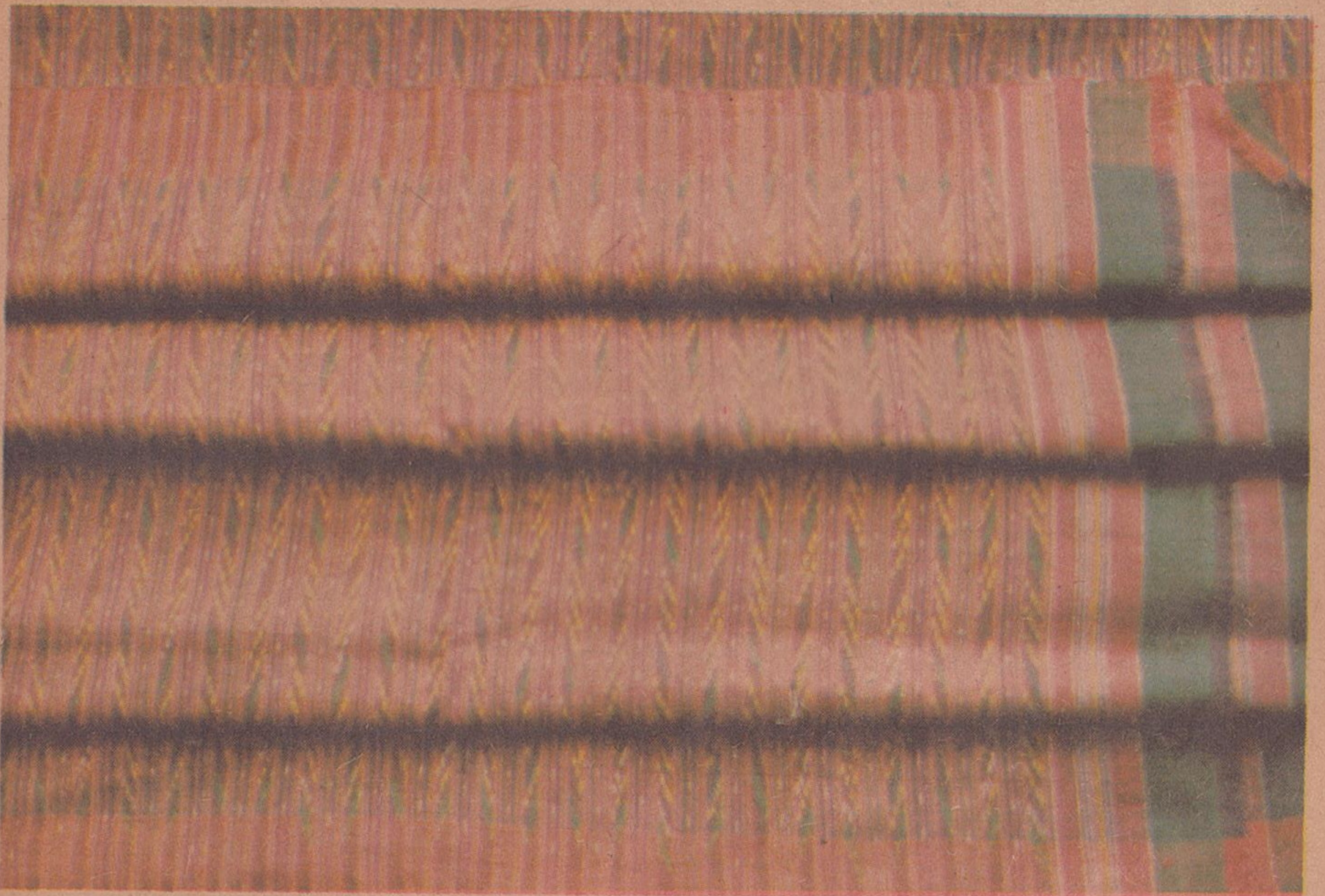
กำไลเห็นลายผ้าชิ้นโฮล แล้วรู้สึกว่ายงามมาก จึงถามอาสมชายว่า “ผ้าชิ้นโฮล คืออะไรคะอา ลายแบบนี้กำไลไม่เคยเห็นเลย”

อาสมชายจึงอธิบายให้กำไลฟังว่า “ผ้าชิ้นโฮล ก็คือผ้าปูมนั่นเอง ชาวบ้านเรียกว่า ผ้าโฮล เป็นชื่อเรียกผ้าชิ้นชนิดหนึ่งนิยมทอด้วยไหม เป็นลวดลายสวยงามมากลายที่นิยมใช้ เป็นลายดอกหมาก คล้าย ๆ กับ

ลายพื้นปلاميวิธีทำให้เป็นลวดลายคล้ายการทำผ้ามัดหมี่ แต่ลวดลายละเอียดกว่าและประณีตกว่ามาก สำหรับการย้อมสีนั้น นิยมใช้สีที่บอกรไปทางสีน้ำตาลแก่ ๆ ผู้นุ่งผ้าชิ้นโฮลจะดูรู้สึกร่มเย็น นับเป็นศิลปะการทอผ้าที่ควรช่วยกันรักษาไว้สืบไป”

ตกเย็น พิธีเช่นโดนตากก็เริ่มขึ้น หลังจากจัดเครื่องเช่นต่าง ๆ เข้าที่แล้ว ปู่ ซึ่งเป็นประธานในพิธีก็จัดแจงจุดธูปเทียน รินเหล้า และน้ำเย็น อันเชิดดวงวิญญาณของบรรพบุรุษให้รับรู้ และมารับส่วนแบ่งถวายทานในครั้งนี้

เวลาผ่านไปพอสมควร ปู่ ย่า และญาติผู้ใหญ่ก็ให้พรบรรดาลูกหลานทุกคนที่มา และไม่ได้มาร่วมในพิธี จากนั้นทั้งหมดก็ร่วมรับประทานอาหาร

ผ้าชิ้นโฮล นิยมทอด้วยไหมทำเป็นลวดลายต่าง ๆ

อาหารกันอย่างสนุกสนาน กำไลมีความสุขมากที่ได้อยู่ท่ามกลางพี่ ๆ น้อง ๆ
และญาติผู้ใหญ่

คืนนั้น ลุง และอาทุกคน พักค้างคืนที่บ้านปู่ กำไลนอนกับย่าอย่าง
มีความสุข

เช้าตรู่วันรุ่งขึ้น ซึ่งตรงกับวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ หลังจาก
กลับจากถวายจังหัน และรับพรจากหลวงพ่ที่วัดเสร็จแล้ว ต่างคน
ต่างก็ลา ปู่ ย่า แยกย้ายกันกลับบ้านของตัวเอง

กำไล กลับบ้านพร้อมพ่อ แม่ โดยรถยนต์โดยสารประจำทาง
ตามเส้นทางเดิม วันโดนต่ายยังประทับใจกำไลตลอดเวลา และอยากให้
ถึงวันโดนต่ายของปีต่อไปเร็ว ๆ

เที่ยวงานช้าง

กลางเดือนพฤศจิกายน อากาศค่อนข้างหนาว กำไลตื่นแต่เช้า รู้สึกตื่นเต้นที่จะได้ไปเที่ยวงานช้างซึ่งใคร ๆ ก็พูดกันว่าเป็นงานใหญ่มีคนจากต่างจังหวัดและชาวต่างประเทศ มาเที่ยวชมงานช้างกันปีละมาก ๆ โดยเฉพาะปีนี้กำไลมีญาติ ซึ่งอายุรุ่นราวคราวเดียวกันมาพักที่บ้านและจะไปเที่ยวด้วยกัน คือ คำพอ ลูกของอาทองนำ จากอำเภอกาบเชิง รำพึงลูกของน้ารำเพย จากอำเภอรัตนบุรี สมศักดิ์ ลูกของลุงเสนาะ จากอำเภอชุมพลบุรีซึ่งอยู่ในทุ่งกุลาร้องไห้และอำพันลูกของลุงเชียงสี จากบ้านกระโพ อำเภอท่าตูม ซึ่งเป็นหมู่บ้านของช้างก็มากับเขาด้วย ลุง ป้า น้า อา และพ่อ แม่ ก็จะไปเที่ยวกับเด็ก ๆ ด้วย เพราะไม่กล้าปล่อยเด็ก ๆ ไปกันตามลำพังพอคณะของกำไลไปถึงสนามแสดงของช้าง การแสดงก็เริ่มขึ้นพอดีกำไลและพี่ ๆ น้อง ๆ รู้สึกตื่นเต้นที่เห็นช้างเข้าแถวเดินเป็นขบวนยาวเหยียด รอบ ๆ สนาม คนดูปรบมือแสดงความชอบใจกันเป็นการใหญ่เสียงผู้ประกาศบอกว่า ก่อนที่จะมีการแสดงของช้างต่อไป เชิญชวนท่านผู้ชม ชมการแสดงอย่างหนึ่งของจังหวัด สุรินทร์คือ การแสดงเชิงบ้องไฟ

“เชิงบ้องไฟ คืออะไรคะพ่อ” กำไลหันไปถามพ่อ

“ถามน้ารำเพยเขาสิลูก เพราะการเชิงบ้องไฟนี้มาจากอำเภอรัตนบุรี” พ่อบอกแล้วหันไปทางน้ารำเพย น้ารำเพยจึงบอกว่า

“ประเดี๋ยวพ่อเขาออกมาเล่า ผู้ประกาศเขาจะบอกให้รู้เอง” ผู้ชม

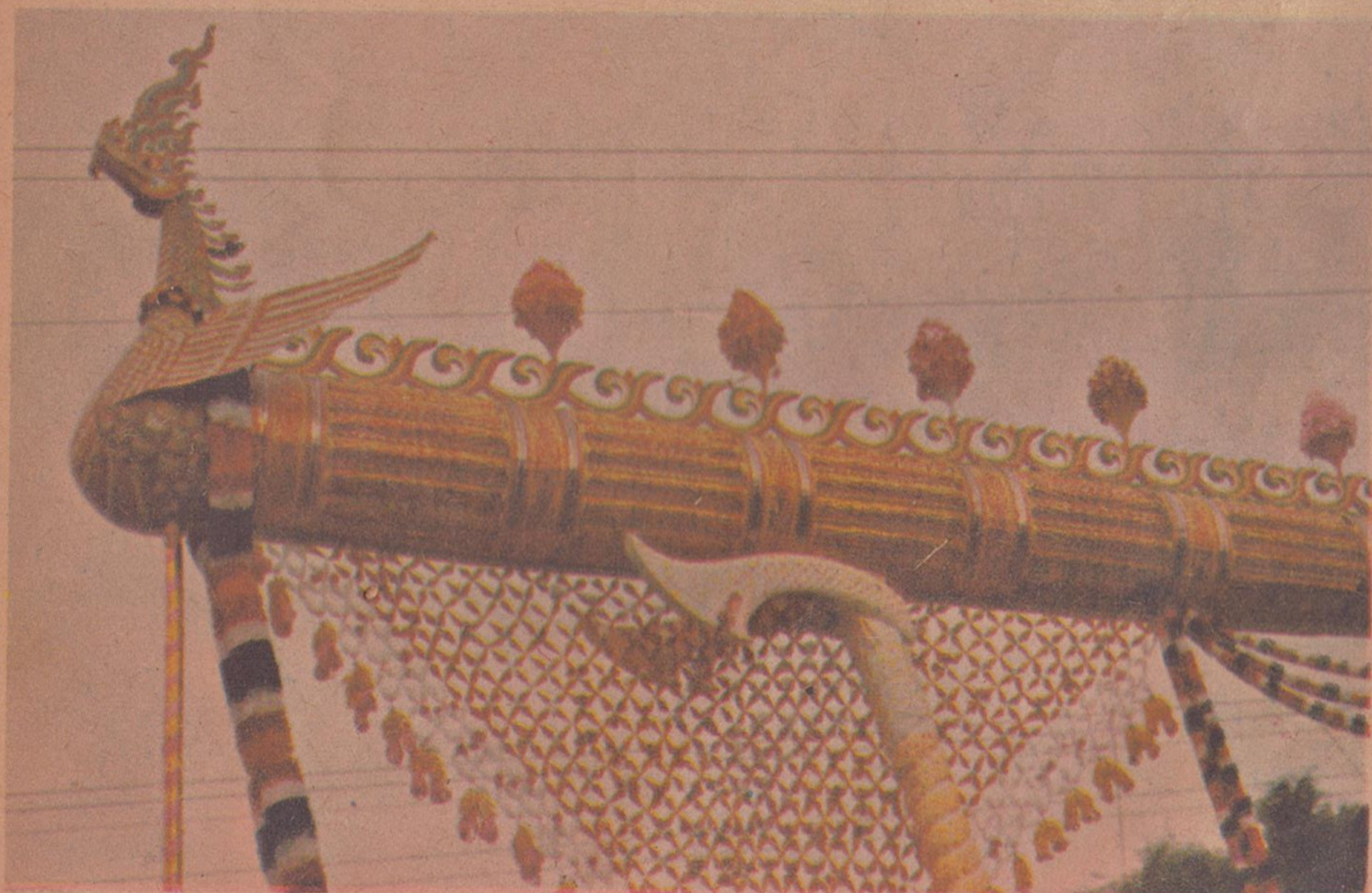
ขบวนช้างพาเหรด

ได้ชมการฟ้อนรำเชิงบ้องไฟอันสวยงาม พร้อมกับการบรรยายความเป็นมาของการเชิงบ้องไฟไปด้วย กำไลพอจับใจความได้ว่าบ้องไฟมีลักษณะเป็นกระบอกไม้ไผ่ บรรจุดินประสีอัดแน่น เมื่อจุดชนวนเข้าไปแล้วจะพุ่งขึ้นสู่ท้องฟ้าสูงมาก บางอันจะขึ้นไปสูงจนมองไม่เห็นการเชิงบ้องไฟเป็นขบวนแห่บ้องไฟจุด มีขบวนฟ้อนรำสวยงามมาก เป็นประเพณีของภาคอีสาน เพื่อบวงสรวงให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล บ้องไฟที่นำมาเชิงในวันนี้ ประดับประดาสวยงามมาก

เมื่อช้างแสดงได้ ๒-๓ รายการ ก็มีขบวนรำอันอ่อนช้อยและงดงามมาให้ชมอีก เสียงผู้ประกาศบอกว่าเป็นการแสดงเรือมอันเร ซึ่งเป็นการแสดงพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์ เป็นการเล่นประจำสงกรานต์ทุกปี ถึงตอนนี้ กำไลลูกขี้ย็นชะเง้อไปมาข้างหน้าจนแม่ต้องจุดให้นั่งลง

การรำเซิ้งบ้องไฟ

บ้องไฟเป็นประเพณีของภาคอีสาน

“ทำไมต้องลุกขึ้นยืนซะเง้อย่างนั้นล่ะ ลูก”

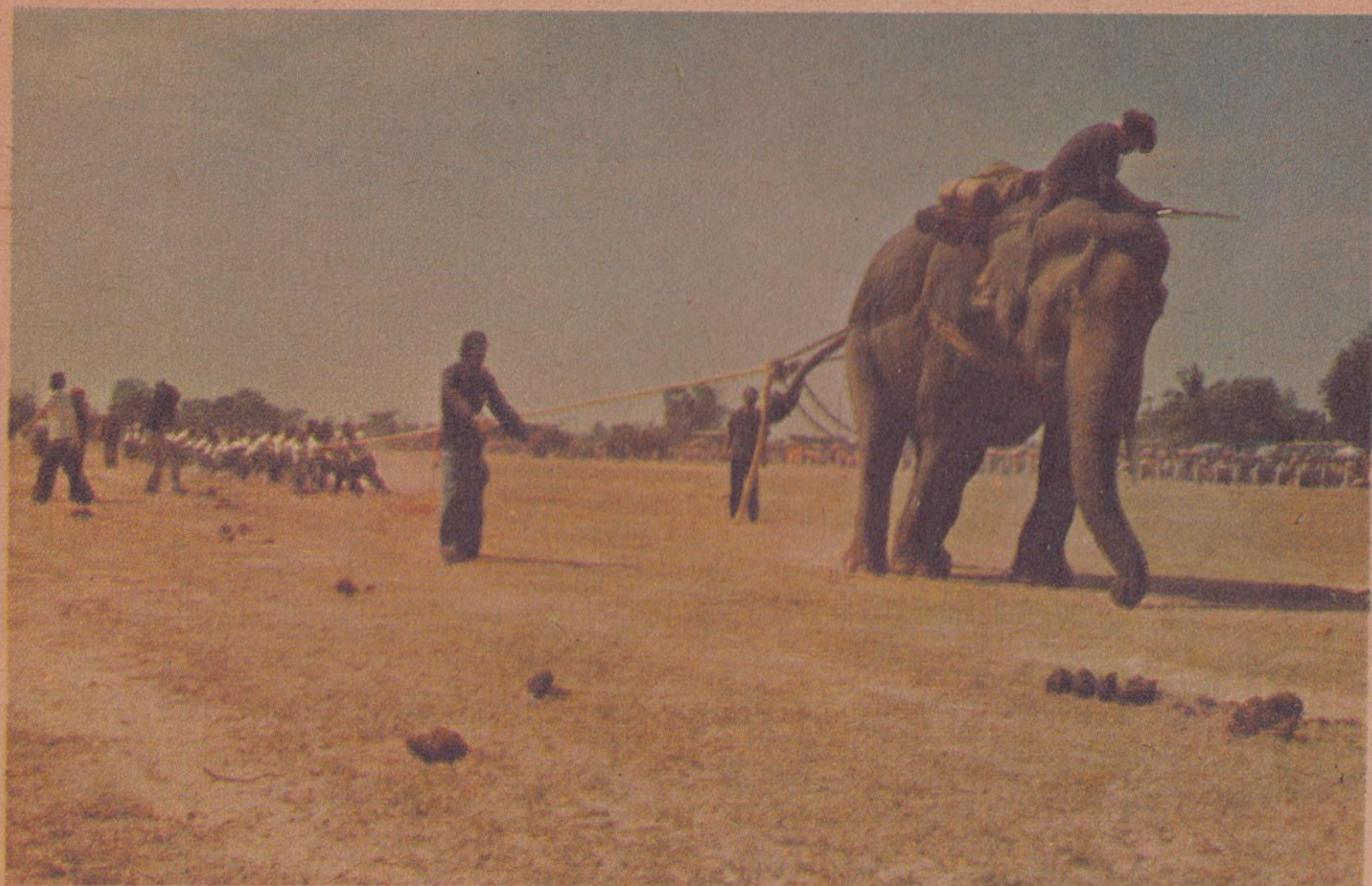
“หนูมองหาครูค่ะ แม่” กำไลหันมาบอก “ครูอาร์บอกกำไลว่า ครูมารำเรือมอันเรในงานช้างด้วย” ถึงตอนนี้ครูอาร์ก็รามาอยู่ตรงหน้าที่กำไลนั่งพอดี กำไลโบกมือให้ครู ครูอาร์หันมาเห็นกำไลก็ยิ้มให้

“โอ้โฮ! วันนี้ครูของกำไลสวยมาก” กำไลร้องเสียงดังจนคนข้าง ๆ หันมามองผู้ชมทั้งหลายต่างสนใจกับการแสดงแปลก ๆ ของช้างที่หาชมที่ไหนไม่ได้ในโลกนี้

หลายคนบอกว่า ไม่นึกเลยว่าคนเราจะสามารถจับช้างตัวใหญ่ ๆ มาฝึกได้ง่ายอย่างนี้ เด็ก ๆ ตื่นเต้นกับกีฬาช้าง เช่น ช้างวิ่งเก็บของ

การแสดงเรือมอันเร เป็นการแสดงพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์

กีฬาช้าง

ช้างเตะฟุตบอล และประทับใจกับขบวนช้างศึก ซึ่งเป็นรายการสุดท้าย อันเป็นการแสดงถึงความสามารถของกองทัพไทยในสมัยโบราณ

“ใครอยากนั่งหลังช้างบ้าง” ลุงเชียงสีจากบ้านกระโพถามเด็ก ๆ ดีใจอยากขี่ช้าง ผู้ใหญ่ก็เห็นดีด้วย จึงให้ลุงเชียงสีติดต่อหาช้างมาให้หนึ่งไปเที่ยวชมร้านในงานช้าง ซึ่งจัดอีกแห่งหนึ่ง คำพอกับอาทองนำ และลุงเสนานั่งช้างเชือกหนึ่ง แม่น้ำลำเพยและลำพองนั่งเชือกหนึ่งส่วนกำไลนั่งกับลุงเชียงสี และสมศักดิ์กับอำพันไปนั่งกับพ่อ ขบวนช้างผ่านร้านของอำเภอต่าง ๆ ซึ่งมาออกร้านขายอาหาร และสินค้าพื้นเมืองมากมาย อำพันไม่เคยเห็นการออกร้านอย่างนี้ จึงรู้สึกแปลกตาแปลกใจมาก จึงชักถามพ่อของกำไลเมื่อผ่านร้านต่าง ๆ

“ทำไมบางอำเภอ จึงทำร้านเป็นรูปร่างต่าง ๆ กันคะคุณลุง”

“ส่วนมากเขาจะนำเอาสัญลักษณ์ของอำเภอมาสร้าง” พ่อของกำไลบอก และเล่าถึงสัญลักษณ์ของอำเภอต่าง ๆ เช่น ปราสาทบ้านพลวง อยู่ที่อำเภอปราสาท ปราสาทยายเหงาอยู่ที่อำเภอสังขะ ปราสาทระแงง อยู่ที่อำเภอศีขรภูมิ ปราสาทจอมพระ อยู่ที่อำเภอจอมพระ เป็นต้น พ่อของกำไลชี้แจงให้อำพันฟังอย่างยืดยาว ส่วนกำไล เมื่อได้นั่งกับลุงเชียงสี จึงซักถามเรื่องราวเกี่ยวกับช้างเป็นการใหญ่

“ช้างตัวผู้ที่มีงา อย่างที่เราั่งอยู่นี้ เขาเรียกว่าช้างชนิดใดคะลุง”

“เขาเรียกช้างพลาย ชี กำไล” ลุงเชียงสีบอก “อย่างเชือกที่เรา กำลังนั่งอยู่นี้ แสดงเป็นช้างศึก ชื่อพลายบัวจุม ส่วนตัวผู้ที่ไม่มียงา เขาเรียกว่าช้างสีดอ”

“แล้วช้างตัวเมียล่ะคะ” กำไลซักอีก

“ตัวเมียเขาเรียก ช้างพัง”

“ที่บ้านของสมศักดิ์มีช้างไหม” กำไลหันหน้าไปถามสมศักดิ์บ้าง

“ไม่มีหรอก” สมศักดิ์ตอบ “เพราะที่บ้านของฉันไม่มีปามีแต่ทุ่ง”

“อ้อ! ทุ่งกุลาร้องไห้ แห้งแล้งมากใช้ไหมคะ” กำไลถามต่อ

“กำไลได้ยินใครพูดหรือ” สมศักดิ์ถามต่อ

“หลาย ๆ คน เขาพูดกันนะ”

“โธ่เอ๊ย กำไล เธอไปเชื่อเขาทำไม ถ้าเธออยากรู้จริงไปเที่ยวบ้านฉันชิตอนนี้ข้าวทุ่งกุลาร้องไห้ กำลังเหลือองอร่ามเต็มทุ่งเลย”

“จริงหรือสมศักดิ์”

“จริง ๆ” สมศักดิ์ตอบอย่างภาคภูมิใจ

ช้างทรง

“อาทิตย์หน้าเสร็จจากงานช้าง เธอให้คุณพ่อเธอพาไปบ้านฉันนะ เธอจะได้เห็นทุ่งรวงทองอันกว้างใหญ่เขียวล้น” กำไลหันไปทางลุง เชียงสี

“คุณลุงคะ อาทิตย์หน้าไปกับกำไลไหมคะ ให้อำพัน คำพอ และรำพึงไปด้วย เราไปด้วยกันทั้งหมดนี้แหละ”

“เราไปอย่างไรล่ะ กำไล” ลุงเชียงสีหันมาถาม

“เราไปรวมกันที่บ้านย่า เหมือนวันโดนตาชิคะ” กำไลตอบ
“แล้วเราค่อยนั่งหลังช้างไปบ้านสมศักดิ์”

“ไม่ต้องนั่งช้างไปหรอก กำไล นั่งรถยนต์ไปดีกว่า”

“อ้าว รถยนต์ไปได้หรือคะ คุณลุง”

“ได้สิ สะดวกมาก ถนนเขาตัดไปถึงหน้าบ้านของสมศักดิ์เลย”

“ตกลงค่ะ เรายังงั้นนะสมศักดิ์”

กำไลตอบพร้อมกับหันหน้าไปหาสมศักดิ์ แล้วนั่งคิดถึงทุ่งรวงทอง
ที่จะได้ไปเห็น

คณะผู้จัดทำ

๑. นายอิสรา	จรรย์ยานนท์
๒. นายประวัติ	จันทร์สุวรรณ
๓. นายผาสุก	แย้มศรี
๔. นายวีรวุฒิ	บุญมี
๕. นายมนูญ	ยศวิจิตร
๖. นายฉัตรชัย	ชุนนุมน
๗. นายทวิ	สุภิमारส
๘. นายผาสุก	แย้มศรี
๙. นางเยาวเรศ	ประยงค์หอม
๑๐. นายทองอินทร์	จิตดี
๑๑. นายประสพ	จันทเขต
๑๒. นายทวิ	สุภิमारส
๑๓. นายวิชัย	ชื้อสตัย
๑๔. นายบุญชู	บุญมี
๑๕. นางชัดเจน	ไทยแท้

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา

เลขที่

พิมพ์ที่โรงพิมพ์สุรสาธาณพรวิน

นายกำธร สติรกุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

๐๓๕ : ๒๖ - ๒๗ (๑)